

ARVOISAT KYLÄTOIMINTAPÄIVIEN OSANOTTAJAT

Suomessa etsitään parhaillaan uusia vuorovaikutusmuotoja perinteisen edustuksellisen demokratian ja kansalaisyhteiskunnan jäsenten suoran osallistumisen ja vaikuttamisen välille mm. kuntalain uudistamisen valmistelun yhteydessä. Lähidemokratia tarvitsee uusia toimintamalleja. Näiden kylätoimintapäivien teeman mukaisesti voisi todeta, että siinäpä ”uutta savottaa” kerrakseen meille kaikille.

Suomessa löytyy VVM:n julkaiseman tuoreen tutkimuksen mukaan tällä hetkellä 63 alueellista toimielintä yhteensä 59 kunnassa. Niistä 10 %:lla on todellista päätös- ja toimivaltaa, lopuissa on kysymys lähinnä keskustelukumppanuudesta kunnan kanssa ja keskustelufoorumeista Ylä-Kemijoen aluelautakunta Rovaniemellä on em. tutkimuksen mukaan yksi em. todellista päätösvaltaa omaavista toimielimistä, jotka edistävät kansalaisten mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa alueensa asioihin.

Mihin tarve alueelliseen vaikuttamiseen perustuu? Arvostetun aluetieteen professorin Hannu Katajamäen yksi vahva teesi on, että Suomi on olemukseltaan paikkaperusteinen kansalaisyhteiskunta. Tämä tarkoittaa mm. sitä, että ihmisten identiteetti on vahvasti sidottu heidän asuinyhteisöönsä. Me siis kiinnitymme ja samaistumme voimakkaasti asuinalueeseemme. Puhummekin usein kotiseudusta, kotikunnasta ja kotikylästä. Koti-alkuliite kuvaa kaikissa em. aluekäsitteissä erityistä läheisyyttä.

Edellä mainittua taustaa vasten on hyvin ymmärrettävää, että tämän hetkinen Suomen kuntarakenteen voimakas murrosvaihe saa osakseen varauksetonta ymmärtämystä vaan myös suurta huolta ja kovaa vastustustakin eri puolilla maata. Samalla ovat kasvaneet vaatimukset lähidemokratian lisäämisestä ja lähipalvelujen turvaamisesta.

Kuntakoon kasvaessa päätösvalta etäännyy väijäämättä vähäväkisemmiltä alueilta kuntien väkirikkaampien keskustaajamien edustajille. Kylät ja maaseutualueet ovat Suomessa suurten muutospaineiden kohteena. Laajaa väestöpohjaa edellyttävien palvelujen turvaaminen vaatii kuitenkin uusia hallinto- ja toimintamalleja.

Edellinenkin kunnallishallinnon perusteellinen uudistaminen ajoittui kansallisen murrosvaiheen aikaan. Suomessa koettiin 1990-luvun alussa taloudellisilta ja sosiaalisilta vaikutuksiltaan yksi historiamme pahimpia talouskriisejä. Lamavuosien jälkeen vuonna 1993 luovuttiin kuntien valtionosuuksien tiukasta sidonnaisuudesta kuntien menoihin ja kunnille annettiin vapauksia oman hallintonsa järjestämiseen. Elettiin vapaa-kunta- ja hallinnonkokeilujen aikaa. Uudistuksilla mahdollistettiin osaltaan kuntatalouksien tasapainottaminen kuntien omaehtoisilla ratkaisuilla. Yksi keskeinen uudistus oli myös kuntien hallinnollisen erilaistumiskehityksen käynnistäneen uuden kuntalain säätäminen v. 1995.

Silloinen Rovaniemen maalaiskuntakin hakeutui 90-luvun alussa hallinnonkokeilukunnaksi. Yhdistimme lautakuntia ja silloin lausuttiin myös Ylä-Kemijoen aluelautakunnan syntysanat. Tuohon aikaan todellista päätösvaltaa ja talousvastuuta omaava alueellinen toimielin oli vieläkin harvinaisempi asia kuin nykyään. Ylä-Kemijoen aluelautakunta aloitti toimintansa vuoden 1993 alusta kokeiluna, joka myöhemmin vakinaistettiin.

Vuonna 1995 siis säädettiin uusi kuntalaki, joka on edelleen voimassa. Lain 27 § sisältää mm. kunnan osa-alueen hallintoa koskevan kohdan ja 18 § kunnan osa-alueen asioita hoitavan toimielimen asettamista koskevan säännöksen. Siinä mm. mahdollistetaan toimielimen jäsenten valinta asukkaiden esityksestä ja sen edellyttäminen, että jäsenten asuinpaikan tulee olla kunnan ao. osa-alueella.

Kuntalain perusteluista käy ilmi, että ko. lainkohdat vastaavat sisällöltään ja perusteluiltaan Ylä-Kemijoen aluehallintokokeilussa jo ennen kuntalain säätämistä pohdittuja asioita ja menettelytapoja. Ylä-Kemijoella siis tehtiin kunnallishallinnon kehittämisen historiaa.

Ylä-Kemijoen aluelautakunta vastaa 9 kylän n. 1.000 asukkaan alueella lasten päivähoidon, perusopetuksen, nuorisotoimen, kirjaston, vanhusten avopalvelujen, terveysneuvonnan ja kotipalvelun järjestämisestä sekä alueen elinkeinojen kehittämistehtävästä. Lautakunnalla on käytettävissään n. 2 M€ budjetti palvelujen hankkimiseen joko kaupungin omalta palvelutuotannolta tai ulkopuoliselta palvelujen tuottajalta esim. paikalliselta yrittäjältä tai muulta toimijalta.

Rovaniemen kaupungin yhtenä strategisena päämääränä on olla ”Kylien Rovaniemi”, mikä tarkoittaa, että kaupunkikeskusta lähiöineen ja maaseutua kylineen kehitetään elinvoimaisena kokonaisuutena. Kaupungin alueiden käytön strategiassa on puolestaan muodostettu eri jokivarsille ja päätiesuunnille eli ns. maaseutu-alueelle kuuden palvelukylän ympärille niitä vastaavat palvelukyläalueet.

Olemme Rovaniemellä perinteisen edustuksellisen demokratian osalta uudessa tilanteessa. Kaupunginvaltuustoon valitaan käynnissä olevissa kunnallisvaaleissa tähänastisen 75 jäsenen sijasta 59 jäsentä. Kuntien yhdistymissopimukseen sisältyneen seitsemän vuoden siirtymäkausi on kulunut loppuun ja ensi vuoden alusta siirrytään kuntalain mukaiseen jäsenmäärään. Muutos tulee todennäköisesti vaikuttamaan em. palvelukyläalueilta valittavien valtuutettujen lukumäärään.

Rovaniemellä kirjoitetaan jälleen alueellisen demokratian historiaa, sillä valtuusto on päättänyt laajentaa aluelautakuntatoimintaa ensi vuoden alusta kokeiluna Ylä-Kemijoen lisäksi viidelle muulle, em. alueiden käytön strategian mukaiselle palvelukyläalueelle. Aluelautakuntatoiminta tulee siis kattamaan väestöllisesti Rovaniemen 61.000 asukkaasta lähes 8.000 asukkaan väestön yhteensä 43 kylän alueella.

Ensi vuoden aikana nämä uudet lautakunnat laativat omia alueitaan koskevat kehittämissuunnitelmat ja varsinainen peruspalvelujen järjestämisvastuu omine budjetteineen on tarkoitus siirtää niille vuoden 2014 alusta lähtien. Kokeilu jatkuu tulevan valtuustokauden loppuun saakka.

Rovaniemen hallintojärjestelmässä kaikilla lautakunnilla, niin perinteisillä toimialalautakunnilla kuin aluelautakunnillakin, on vahva rooli. Niinpä aluelautakunta tuo toimialueensa asukkaiden edustajille todellista päätösvaltaa alueen lähipalveluista valtuuston myöntämän budjetin ja valtuuston hyväksymien palvelujen järjestämisperiaatteiden puitteissa. Valtuusto nimeää aluelautakuntien jäsenet kyläkokousten tekemien esitysten pohjalta. Jokaiselle aluelautakunnan toimialueen kylällä on yksi edustaja lautakunnassa kylän väestömäärästä riippumatta.

Aluelautakuntatoiminnan laajentamisen käynnistysvaihe on resursoitu lähidemokratia-hankkeen kautta. Hanke on käynnistynyt 1.9. ja jatkuu ensi vuoden loppuun, jolloin alueelliset kehittämissuunnitelmat on tehty ja varsinainen palvelujen järjestämisvastuu siirtyy viidelle uudelle aluelautakunnalle.

Rovaniemen kaupungin maaseutualueen kehittämisen perustaksi on tarkoitus laatia tiivis maaseudun kehittämisohjelma, johon aluelautakuntien omat alueelliset kehittämissuunnitelmat tulevat pohjautumaan. Aluelautakunnat ovat tietysti mukana yhteisen maaseutuohjelman valmistelussa heti lautakuntien valinnan jälkeen.

Suomen Kuntaliitto ja Suomen Kylätoiminta ry. palkitsivat syyskuussa Rovaniemen kaupungin Suomen kylämyönteisimpänä kuntana vuonna 2012. Huomionosoituksen perusteluissa korostettiin juuri aluelautakun-

tamallin kehittämisen merkitystä. Rovaniemen todettiin onnistuneen parantamaan lähidemokratiaa alueellaan ja että kaupungin malli toimii suunnannäyttäjänä myös maamme muille kunnille.

Aluelautakuntamalli on ollut todellakin laajan kansallisen kiinnostuksen kohteena kuntarakenneuudistuksen mainingeissa. Todellisen paikallisen lähidemokratian tuominen uusien suurkuntien osa-alueille tärkeimpien lähipalvelujen osalta ns. lähikuntamallina on yksi aikaisemmin mainitsemissani VVM:n tutkimuksessa esitetty vaihtoehto.

Aluelautakuntajärjestelmän laajentaminen koko maaseutualueelle on osa laajempaa Rovaniemen kaikkien asukkaiden osallisuuden ja vaikuttamisen kehittämisohjelmaa vuosille 2013 – 2016. Olemme parhaillaan valmistelemassa tätä kokonaisuohjelmaa yhdessä asukkaiden kanssa. Sisältöä ja vauhtia on haettu asukastilaisuuksista, joihin käynnissä olevat kunnallisvaalit ovat tuoneet mielenkiintoisen lisämausteensa.

Suunnitelma valmistuu keväällä ja sen päätavoite on kaiken ikäisten asukkaiden osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuuksien edistäminen elinympäristön ja palvelujen suunnittelussa ja toteutuksessa sekä omaehtoisen yhteisöllisen toiminnan kehittäminen. Korostamme vahvasti kaupunkilähtöisen toiminnan rinnalla yhdessä kaupungin kanssa tekemistä ja asukkaiden omaehtoista toimintaa. Yhtenä konkreettisena asiana valmistelutyössä ovat nousseet esille ns. asukastuvat ja kylätalot asukkaiden yhteisinä olohuoneina ja yhteisöllisyyden edistäjinä.

Yhteenvedon voidaan todeta, että me etsimme parhaillaan Rovaniemellä toimenpiteitä, joilla vaikutetaan kyläalueiden olemassa olevien palvelujen säilymiseen ja omaehtoiseen kehittämiseen sekä asukkaiden hyvinvoinnin ja asumisviihtyvyyden edistämiseen paikallisen päätöksenteon turvin. Samat asiat ovat olleet varmasti esillä näillä kylätoimintapäivillä. Hyvät neuvot ja uudet välineet tässä ”savotassa” ovat todella tarpeen, sillä kunnat on asetettu todella mittavan urakan eteen niin kunnille annettujen tehtävien määrän kuin niihin valtion antaman rahoituksen riittävyyden suhteen.

Kuntien lakisääteisiä tehtäviä selvitettyä on nimittäin laskettu, että kunnilla on tällä hetkellä yli 500 lakisääteistä tehtävää, joista valtaosasta on säädetty 1990- ja 2000-luvuilla. Harkinnanvaraisia omia tehtäviä on enää marginaalinen määrä, jos lainkaan, kun otamme vielä huomioon tulevat valtionosuuksien leikkaukset. Rovaniemi esim. saa seuraavan neljän vuoden aikana 38 M€ ennakoitua vähemmän valtionosuuksia omien verovarojensa lisäksi toimintansa rahoittamiseen.

Me lappilaiset olemme kuitenkin olleet kautta aikojen selviytyjiä. Uskon, että kun me Lapin kunnat ja Lapin kylien väki käymme yksissä tuumin tähän yhteiseen ”uuteen savottaan”, niin löydämme yhdessä kestävä tulevaisuuden ratkaisut.

Apulaiskaupunginjohtaja Matti Ansala